

Szűcs Anita

Charles de Gaulle hatalomra kerülése és az algériai válság

Az 1950-es évek vége jelentős változásokat hozott a francia intézményrendszerben. A IV. köztársaság bukása és az V. köztársaság megalapítása a 20. századi francia történelem egyik legjelentősebb fordulópontja volt. Az alkotmányos válságot az algériai polgárháború kényszerítette ki, a köztársaság újraalapítását a 20. század egyik legellentmondásosabb alakja, Charles de Gaulle vitte véghez. De Gaulle hatalomra kerülését azok a politikai erők támogatták, akik Algéria francia gyarmati sorban tartását várták tőle. Az 1953-ban a politikai élettől „végrelesen” visszavonult, ekkor 68 éves de Gaulle hatalmi vákuumban, az algériai háború okozta politikai válság közepén lépett be a francia politika színpadára. Mandátuma többre szólt, mint a végrehajtó hatalom szokásos gyakorlása, hat hónapos tejhatalmat kapott az intézményrendszer átalakítására. A francia politikai élet egyik legnagyobb vitája, hogy mandátumait elnyerte, vagy kikényszerítette. Akár így, akár úgy, az a köztársaság, amit életre hívott politikai ellenfelei szemében is hamar legitimálódott. Az V. köztársasággal létrejött az a Franciaország, melyet de Gaulle személyes meggyőződése, Franciaországról vallott elképzelése alakított. Az erős, a világpolitika sorsát alakítani képes nagyhatalom Franciaországa. Hatalomra kerülése azonban szorosan összefüggött az algériai gyarmat sorsával.

A válság kirobbanása és a IV. köztársaság válsága

1954. november 1-én kitört az algériai polgárháború. A francia hadsereg kemény kézzel próbálta elfojtani az erőszakos eseményeket, de az ott állomásozó mintegy félmillió katona nem tudott úrrá lenni a gerillamódszerekkel harcoló Nemzeti Felszabadítási Fronton (*Front de Libération Nationale* – FLN). Az FLN állandó merényletei és a frusztrált francia katonák erőszakossága a polgári lakosságot sem kímélték. Az 1956 után egyre nagyobb sajtónyilvánosságot kiváltó algériai erőszak a francia közvéleményt fokozatosan Algéria elengedése irányába fordította. A gyarmat megtartásának költségeit a francia költségvetés sem bírta. A folyamatosan növekvő deficitet 1956-ban egy nagyobb IMF kölcsönnel betömni kívánó francia kormány kényes helyzetbe került, az 1957-es költségvetés „felrobbant”. A kormány lemondott, és Félix Gaillard hatalomra kerülésével kezdetét vette az a politikai huzavona, mely megdőntötte a IV. köztársaságot.

A nemzetközi incidens és belpolitikai válság

Az események a nemzetközi jog súlyos megsértésével vették kezdetüket. 1958. február 8-án francia B26-os bombázók lerombolták a tunéziai Sakhiet faluját, ami a tunéziai-algériai határon fekszik. A francia katonai vezetés meg volt róla győződve, hogy a város az FLN egyik bázisa. Mivel vásár-nap volt, a város zsúfolásig megtelt és a bombázásnak 80 halálos áldozatot követeltek, köztük több gyereket és nőt. A feltételezett FLN bázis mellett egy iskola és egy kórház is felrobbant. Lényegében ezzel a tragédiával indult el azoknak az eseményeknek a sora, amely elvezetett a IV. Köztársaság bukásához.

Tunézia 1956 óta önálló, szuverén állam és nem a francia gyarmatbirodalom része volt. Területének bombázása így a nemzetközi jog durva megsértésének minősült, a francia hatóságok nem tudták az ügyet eltussolni. Franciaország elvesztette Tunézia jóindulatát. Habib Bourguiba, a tunéziai elnök korábban az észak-afrikai országok konferenciáján felvetette, hogy segít az algériai kérdés tárgyalásos rendezésében. Mentőövet dobott volna, hogy Franciaország menthesse a presztízsét. Sakhiet bombázása után azonban, segítségnyújtás helyett az ENSZ BT előtt agresszor államnak minősítette a franciákat.

Az Egyesült Államok és Nagy-Britannia jószolgálatot ajánlott fel, hogy helyreállítsák a francia-tunéziai kapcsolatokat, de nem is titkolták, hogy a jószolgálatot szívesen kiterjesztenék Algéria függetlenségének kérdésére is. Félix Gaillard kormánya gazdasági okokból rákényszerült, hogy elfogadja az amerikai ajánlatot. A háború annyira megterhelte a francia költségvetést, hogy 1958 januárjában (épp, mint 1946-ban) Jean Monnet az Egyesült Államokba utazott, hogy meggyőzze az Egyesült Államokat, folyósítson Párizs számára egy nagyobb hitelt. Korábban, közvetlenül a szuezi válságot megelőzően az IMF-től már vett fel kölcsönt Franciaország. Az IMF a kölcsönt a költségvetés rendezéséhez kötötte, amit a Mollet kormány anno még adóemelésekkel kívánt megoldani. Az adóemelésről szóló törvényjavaslatot a parlament visszautasította, a Mollet-kormány bukását okozva ezzel. Gaillard-nak tehát nem volt más választása, mint az egyetlen nagy hitelező országhoz fordulni a nemzetközi piacokon, az Egyesült Államokhoz. A jószolgálat visszautasítása a kölcsön kézhez kapását veszélyeztette volna, így Gaillard kötelességtudóan elfogadta. Gaillard ezzel mindenki haragját magára vonta, aki Algéria francia kézen maradását, azaz az *Algérie française*-t veszélyeztette.

Az *Algérie française* hívei 1958. április 15-én támadásba lendültek. A gaulleista Jacques Soustelle, aki korábban Algéria kormányzója volt, de reform-tervei véghezvitele helyett szabadkezet adott a hadseregnek, most visszatért a parlamentbe. A parlamentben nagyobb beszédet tartott, melynek lényege az volt, hogy a jószolgálat elfogadása egyet jelent Algéria elengedésével.¹ A támadás hatására a kormány megbukott.

René Coty köztársasági elnök elkeseredetten, ám hiába próbált meg új kormányfőt találni. Az a kormány, amely elfogadta volna a jószolgálatot, az ellenzékkel került volna szembe és amelyik elutasította volna, az a pénzügyi katasztrófával. Politikai vákuum alakult ki, ahol egyetlen mérsékelt politikai erő sem törekedett a hatalom megszerzésére. A probléma felvállalása bármelyik kormány biztos bukását jelentette. A helyzetet tovább súlyosbította, hogy egyetlen középpártnak sem volt koherens Algéria-politikája és egyetlen párt sem lépett koalícióra azokkal a pártokkal, amelyeknek volt. Az egyik tábor a szélsőbal oldalon a Francia Kommunista Párt volt, akik a tárgyalások megkezdését sürgették. A másik oldalon az *Algérie française* támogatói álltak, akik a szélsőjobbtól a hadseregen át igen vegyes képet mutattak. Jacques Soustelle, aki erősen kötődött de Gaulle-hoz és aki parlamenti beszéde után az *Algérie française* megtestesítőjévé vált, tartotta a kapcsolatot az *Algérie française* különböző csoportjai és de Gaulle között. Maga de Gaulle nyilvánosság előtt nem nyilatkozott Algéria kérdésében és a magánbeszélgetéseiben sem

¹ Jacques Soustelle: *La crise des institutions parlementaires*, in: *Revue des Deux Mondes*, 1958. február, letöltés helye: <http://jacques-soustelle.blogspot.hu/2012/08/la-crise-des-institutions.html>

fogalmazott egyértelműen.² Ahogy a politikai vákuum egyre mélyült, úgy váltak gyakoribbá a de Gaulle visszatérését követelő hangok (főként Soustelle beszédei) és egyre több plakát tűnt fel országszerte, amely de Gaulle-t, mint a haza megmentőjét ábrázolta.

A francia közvélemény egyre inkább hajlott a tárgyalások, sőt a függetlenség elfogadására. 1958 januárjában a megkérdezettek 51%-a nem hitte, hogy Algéria Franciaország része maradhat.³ Sőt. A politikai elitbe vetett bizalmuk is a mélyponton volt. A megkérdezettek csak 26% gondolta, hogy a leendő kormány képes az algériai helyzet kezelésére. Algériában az európai közvélemény egyértelműen a háború mellett sorakozott fel. A „feketelábúak” (így nevezték az Algériában élő gyarmatosító közösséget) egyre bizmatlanabbá váltak Párizssal és az anyaországgal szemben. Az Algériában élők bizmatlansága azzal a reménnyel társult, hogy sikerül a franciaországi rendszert megváltoztatni. 1956-ban „második front” néven politikai szervezetet hoztak létre, amely kifejezte Párizssal való szembenállásukat.

Az *Algérie française*-nek három nagy tábora volt. Az egyikbe tartozott a hadsereg vezetésének jelentős része. Az Algériában állomásozó francia hadsereget frusztrálta, hogy az 1956-os szuezi invázió katonai sikere ellenére fiasco volt Franciaország számára. A bukásért egyértelműen a politikai elitet tették felelőssé. Bár nem de Gaulle volt, akit elsőként támogattak, a hadsereg tisztelte őt. A másik táborba a II. világháború után feléledő szélsőjobb oldali politikai erők tartoztak. A poujadista mozgalom hátán az 1956-os választásokkal a Parlamentbe bekerült csoportokat Jean-Marie Le Pen vezette, Pierre Poujade maga visszavonult a politikától. A szélsőjobb azt remélte, hogy a de Gaulle-nak nyújtott politikai támogatásért cserébe politikai legitimációt nyerhet. A harmadik tábor a gaullista mozgalom volt, amely jól látta, hogy Algéria kérdése visszaemelheti Franciaország élére a Tábornokot. De Gaulle nem akadályozta, hogy saját tábora a többiekkel egyesüljön. Az *Algérie française* bár erős volt, a három erőt egyesítve sem képviselte a többséget. De Gaulle helyzete egyedülálló volt. Az *Algérie française* képviselői szilárdan hitték, hogy nem engedné el Algériát és újrakezdené a háborút. De Gaulle hallgatása lehetővé tette, hogy ezek a csoportok támogassák, miközben ő nem veszítette el a népszerűségét.

1958 elejétől a közvélemény-kutatások szerint minden más politikust megelőzött a népszerűségi listán. De Gaulle támogatóinak egyre növekvő tábora nem osztotta a szélsőséges nézeteket, a Tábornokot feddhetetlenségéért és morális tekintélyéért tisztelték leginkább. A nagy többség úgy tekintett de Gaulle-ra, mint a II. világháború utáni Franciaország megmentőjére. A franciák többsége kész volt rábízni a válság rendezését. De Gaulle kényes helyzetben volt, de remek politikai érzékkel rendelkezett. Világos volt számára, hogy tekintélye azon múlik, távol tudja-e magát bármiféle Algéria iránti kötelezettségtől tartani. Ugyanakkor politikai támogatottságának motorját egyértelműen az *Algérie française* támogatói jelentették. Márciusban és áprilisban mindhárom tábor titkos küldöttei felkeresték, úgy tűnik, hogy csendben, a legkövetettebb módon bátorította őket. Szinte látjuk, hogy de Gaulle megértően hallgat, elmagyarázza, hogy a

² Charles de Gaulle: *A reménység emlékirata I. – Az újjászületés, 1958-1962*, Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, Szeged, 2003, 16.o.

³ Charles-Robert Ageron: *L'Opinion française devant la guerre d'Algérie*, in: *Revue française d'histoire d'outre-mer*, 1976, Vol. 63. No.231. 266.o. letöltés helye:
http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/outre_0300-9513_1976_num_63_231_1922

körülmények nem teszik lehetővé, hogy ígéreteket tegyen, de érti a helyzetet. Akármit is mondott, a küldöttek abban a tudatban távoztak, hogy de Gaulle osztja a nézeteiket, ugyanakkor soha nem mondhattak semmi olyat, hogy bármi ígéretet kaptak volna.

Május május 5-én René Coty köztársasági elnök elkeseredésében és a közvélemény nyomására felkérte de Gaulle-t, hogy alakítson kormányt. De Gaulle azonban elutasította. A válság ebben a szakaszában nem állt érdekében megragadni a hatalmat. Nem a hatalom kedvéért kívánt Franciaország élére állni, hanem azt az erős végrehajtó hatalommal rendelkező Franciaországot akarta létrehozni, amit már a II. világháború után megálmodott. Ehhez pedig az kellett, hogy a lehető legszélesebb jogokat gyakorolhassa, a válság rendezésében többletjogokat kapjon. Ezt a pluszt René Coty ekkor még nem ajánlotta fel, így de Gaulle hagyta eszkalálódni a válságot.

1958. május 8-án Coty Pierre Pflimlin-hez fordult. Pflimlin tehetséges kereszténydemokrata képviselő volt, aki épp ekkor szólította fel a feleket fegyverszünetre. Pflimlin igen mondott, így a IV. Köztársaság szabályai értelmében miniszterelnök jelölt lett. De természetesen nem foglalhatta el hivatalát addig, míg a Parlament tisztségét jóvá nem hagyta. A parlamenti meghallgatás napját pedig május 13-ra tűzték ki.

Május 13. és a kormányválság vége

Az *Algérie française* hívei és a gaullisták számára ez volt az a pillanat, amelyre vártak. Már május 9-én, Pflimlin jelölésére válaszolva Raoul Salan, Algéria katonai főparancsnoka táviratozott a párizsi főparancsnoknak. A táviratban a következőket írta: „Az algériai hadsereget felkavarta felelősségérzete – a harcolókkal szemben, akik hiábavaló áldozatot kockáztatnak, ha a nemzeti képviselet nincs elszánva Francia Algéria fenntartására, ahogy ezt a kerettörvény preambuluma előírja; a belföldi francia lakossággal szemben, akik elhagyatva [*abandonnée*] érzik magukat [...] A francia hadsereg egységesen sértésnek érezné eme nemzeti örökség [Algéria] feladását [*abandon*]. Nem sejthető a válasz, amit elkeseredettsége előhívna. Kérem önt, hogy figyelmeztesse a köztársasági elnököt aggodalmainkra, amit csak egy olyan kormány tudna eltörölni, amely szilárdan eltökélt Algéria megtartásában.”⁴

Május 13-án a hadsereg vezetői és az *Algérie française* képviselői tüntetéseket szerveztek Algírban. Az eredmény minden várakozást felülmúlt. A tömeg lerohanta a Párizs szimbolizáló kormányzati épületeket, és megalakították a Közjóléti Bizottságot (*Comité de salut public*). Az utalás Robespierre forradalmi bizottságára vonatkozott, és nem volt az a francia aki ne értette volna. Nem a Köztársaság iránti vágyat, hanem a cselekvőkészséget fejezte ki, ha kell erőszak és vérontás árán. A Bizottság elnökének Massu tábornokot nevezték ki. Mindeközben Párizsban a leköszönő kormányfő, Félix Gaillard, aki még mindig birtokolta a hatalmat – már amennyi maradt belőle –, szokatlan lépésre szánta el magát. Salan tábornokot „általános küldöttnek” nevezte ki Algériában, azaz a teljes polgári és katonai hatalmat ráruházta. Ezzel a lépéssel Salan tábornok egyszerre lett a lázadás vezére és a lázadással szemben álló kormányhatalom megtestesítője.

⁴ Soós Gábor: Párizs, Algír, Colombey – Az 1958-as politikai válság Franciaországban, Kutatási Füzetek Európa és Magyarország a 19-20. században, letöltés helye: <http://mek.niif.hu/02100/02128/02128.htm>

Az algériai puccs tehát a visszájára sült el. Ahelyett hogy megakadályozta volna Pflimlin kinevezését, bekeményítette a Parlamentet. Pflimlin a meghallgatáson nagy ívű beszédet tartott, visszautasította a tárgyalások beszüntetését és elítélte a puccsot. A parlament elsőprő többséggel megszavazta Pflimlin-t, akire így széleskörű legitimitást ruházott a válság megoldása érdekében.

Algéria és Párizs között patthelyzet alakult ki. Pflimlin habozott. Sem a rendőrségre, amely a kormány ellen tüntetett, sem a hadsereg nem támaszkodhatott. Az algériai főparancsnok azonnal lemondott, amint a kormány ostromállapotot hirdetett. Másrészt a lázadók megtorpantak: a következő lépés a Párizs elleni katonai kielég legyen. A helyzet feloldására de Gaulle volt az egyetlen reményük.

Salan május 15-én egy beszédében hangot is adott de Gaulle iránti elkötelezettségének. Utolsó mondata egy felkiáltás volt „*Éljen de Gaulle!*”⁵ A Le Monde vezető politikai elemzője szerint ezzel a kiáltással lépte át a Rubicont, hogy egy katonatisztet hívtak a rendszer megdöntésére: „*ha a Köztársaság meghátrál a lázadók előtt, néhány napon belül a republikánus rendet a polgárháború válthatja fel*”⁶

Az eddig hallgató de Gaulle ezúttal megszólalt: „*Kész vagyok a Köztársaság hatalmának betöltésére*”. A köztársaságnak azonban Pierre Pflimlin személyében volt már széles támogatottságot élvező miniszterelnöke. A köztársasági elnök pedig nem kérte fel de Gaulle-t arra, hogy bármit is „betöltsön”.

Kormányválságtól a politikai válságig

A kormányválság tehát megoldódott, de az algériai felkelők puccsával az egész állam a polgárháború szélére került, a politikai rendszer nem tudta kezelni a válságot. De Gaulle célja továbbra is a politikai instabilitás fenntartása volt. Május 16-án azonban a Parlament a válság megoldását segítő további jogkörökkel ruházta fel Pflimlin-t, méghozzá szilárd többséggel.

A helyzetet tovább bonyolította, hogy Soustelle, akit Párizsban Pflimlin házi őrizetbe helyezett egy autó csomagtartójában kijutott az országból és május 17-én Algírba érkezett. Salan tábornok és Soustelle egymásnak feszültek a hatalomért. Soustelle kilátásai nem voltak rosszak. Algériában hihetetlenül népszerű volt és de Gaulle buzgó híve. Jelenléte biztosíték volt arra, hogy de Gaulle továbbra is a lázadók aduja marad.

Május 19-én de Gaulle sajtókonferenciát hívott össze az Hôtel d'Orsay (ma a Musée d'Orsay része) aulájában. Beszédében megismételte, hogy szükség esetén hajlandó átvenni a hatalmat, és hozzátette, hogy hatalomra kerülése esetén lebontaná a IV. köztársaság politikai berendezkedését. A hogyanról csupán annyit mondott, hogy „*az ország rendelkezésére állva*”. A

⁵ Charles de Gaulle: *A reménység emlékirata I. – Az újjászületés, 1958-1962*, Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, Szeged, 2003, 38.o.

⁶ Jean-Luc Besset: *Coup d'Etat à Alger, formation d'un Comité de Salut Public*, letöltés helye: <http://www.live2times.com/1958-coup-d-etat-a-alger-formation-d-un-comite-de-salut-public-e--1619/#lsLmXw7XBLYBdYWb.99>

kérdésekre válaszolva tagadta, hogy 68 évesen diktátori karrierbe kezdene (Pétain 84 évesen lett a francia állam autoriter vezetője).⁷

Salan tábornok azonnal igazodott: május 21-én beszédében arra kérte az őrjöngő tömeget, hogy maradjanak egységesek: *„végigmasírozunk a Champs-Élysées-n és virágokkal borítanak be minket”*. A beszéd világosan mutatja a lázadók elszántságát. Algéria megtartásáért felvállalták az anyaországgal szembeni katonai fellépést is. Algéria francia kézen maradásának egyetlen módját látják? ha de Gaulle-t juttatják hatalomra. De Gaulle azonban csak akkor kerülhetett az ország élére, ha a kormány nem tudja a válságot megoldani. A lázadók tehát még egy lépést tettek a válság mélyítésének irányába.

Május 24-én algériai ejtőernyősök szálltak partra Korzikán (Korzika 1768 óta – már mielőtt Napóleon megszületett volna – Franciaország integráns része volt) és megszállták a kormányépületeket. Meg kell jegyeznünk, hogy nem ütköztek különösebb ellenállásba. Korzika megszállása csak az első lépése volt egy nagyobb szabású hadműveletnek. Az anyaország elleni katonai támadást a lázadók május 27-28-ra tervezték, és „Feltámadás” hadműveletnek nevezték el.

De Gaulle ismerte a tervet és feltehetően a támadás tervezett dátumát is. Éjfél után, május 27. hajnalban de Gaulle és Pflimlin titkos találkozót tartott. Pflimlin arra szólította fel de Gaulle-t, hogy nyilvánosan határolódjon el a lázadóktól. De Gaulle erre nem volt hajlandó.

Reggel a Belügyminisztérium jelentést kapott, amely szerint a „Feltámadás” másnap, május 28-án fog megindulni. De Gaulle napközben bejelentette, hogy *„Tegnap megkezdtem a republikánus kormány felállításának hivatalos eljárását”* és hozzátette, hogy elvárja a hadseregtől, hogy eddigi példaértékű viselkedését folytassa és azonnal felveszi velük a kapcsolatot.⁸ Május 28. Pflimlin számára 180 fokos fordulatot hozott. Reggel még erős támogatottsággal rendelkező miniszterelnök volt, de nap végére lemondatták. A kilátásba került erőszak miatt napközben miniszterei sorra elfordultak tőle. Coty nyomást gyakorolt rá, hogy mondjon le, Pflimlin ezt a nap végére meg is tette. De Gaulle útjából tehát elhárult az akadály. Ezt látva a lázadók elnapolták a „Feltámadás”-t.

de Gaulle a hatalom kapujában

De Gaulle hatalomra kerülése azonban még koránt sem volt biztos. Ha René Coty fel is kérte volna, a Nemzetgyűlés nem biztos, hogy elfogadta volna. A Nemzetgyűlés jóváhagyása kérdéses volt. A kommunisták, a szocialisták és a középpártok egy része is ellenezte de Gaulle visszatérését. Még Pierre Mendès France is, aki a Tábornok nagy rajongója volt kifogást emelt a jelöltség „kikényszerítése” ellen. De Gaulle támogatottsága sem volt osztatlan. Ezen a délutánon hatalmas tüntetés (félmillió plakát) hívta vissza a Népfrontot. Guy Mollet, a szocialisták első

⁷ Charles de Gaulle: *A reménység emlékiratai I. – Az újjászületés, 1958-1962*, Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, Szeged, 2003, 38.o.

⁸ Charles de Gaulle: *A reménység emlékiratai I. – Az újjászületés, 1958-1962*, Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, Szeged, 2003, 39.o.

embere attól tartott, hogy ha baloldali hatalomátvétel lesz, az a kommunisták politikai súlya miatt könnyen a proletárdiktatúra irányába tolódhat el a hatalom. Éppen ezért nyitott volt de Gaulle irányába.

De Gaulle azonban még mindig ragaszkodott ahhoz, hogy további jogköröket kapjon. Minderre érthető oka volt. Tudta jól, ha nem így tette, amint a válságot megoldotta túladnának rajta, mint ahogy Pierre Mendès France-szal is történt az indokínai és algériai válság után. A „Feltámadás” hadműveletet tehát nem vonták vissza, hanem elhalasztották. Az új dátum, május 30. továbbra is nyomasztóan hatott a francia politikai elitre.

Május 29-én René Coty, hogy megelőzze a polgárháborút bejelentette: *„A legnagyobb franciát kértém fel, aki történelmünk sötét időszakában a szabadságért vívott harcunk vezetője volt és aki visszautasította a diktátorságot, hogy megalapítsa a Köztársaságot, kormányt alakítson és alapvető változásoknak vesse alá intézményrendszerünket.”*⁹ A felkéréssel azonban de Gaulle még mindig csak miniszterelnök jelölt volt, hivatalát a Nemzetgyűlésnek kellett jóváhagynia. Ha a Nemzetgyűlés ezek után nem fogadta volna el de Gaulle-t Coty-nak le kell volna mondania. Május 29-én este de Gaulle az Elysée palotába érkezett és beszélt Coty-val. Megállapodtak, hogy de Gaulle megjelenik a Nemzetgyűlés előtt. A lázadók számára ennyi elég volt, visszavonták a „Feltámadás” hadműveletet. De Gaulle egyszer azt mondta, hogy akkor tér vissza, ha az ország a polgárháború küszöbén áll. Valóban így is tett.

A Nemzetgyűlés 1958. június 1-én tartotta de Gaulle meghallgatását. A Tábornok rövid beszédében nem tett említést Algériáról. Minisztereit megnevezve azonban nem sorolta közéjük sem Soustelle-t, sem az *Algérie française* támogatóit. A meghallgatást heves vita követte. Pierre Mendès France szenvedélyesen érvelt: még mindig de Gaulle nagy rajongója és még három hete is a Köztársaság egyetlen reményének gondolta, ám de Gaulle utat engedett a zendülésnek. Beszédét úgy zárta, hogy ő személy szerint nem fogad el olyan kinevezést, amelyet a polgárháború fenyegetésével zsaroltak ki. François Mitterrand jóval ékeesszólóbb volt. 1944-ben – emlékeztetett – de Gaulle szintén megjelent az ideiglenes Nemzetgyűlés előtt *„két társával: a tisztelettel és a hazaszeretettel. Társai ma, akiket meglehet nem ő választott, a zendülés és a lázadás.”*¹⁰ A kommunisták, Mendès France és Mitterrand követői és a szocialista tábor fele de Gaulle ellen szavaztak. Ennek ellenére 329 : 224 szavazati aránnyal de Gaulle-t miniszterelnökké választották.¹¹

De Gaulle megkapta hát azokat a jogköröket, amire vágyott. Hat hónapra szóló felhatalmazása volt, hogy új alkotmányt dolgozzon ki. A válság rendezésére tejhatalmat kapott. 1958. június 2-án és 3-án miután a Képviselőház felruházta de Gaulle-t az Alkotmány megírásához szükséges jogkörökkel, feloszlatta önmagát. Ez a széles körű hatalom teszi lehetővé, hogy cseppet sem

⁹ Message du Président de la République René Coty au Parlement, 29 mai 1958, a letöltés helye: <http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CDIQFjAB&url=http%3A%2F%2Fhistoire.comze.com%2Fcoty29mai1958.doc&ei=HKoJU5HgBorZsgam1YD4BQ&usg=AFQjCNFggV4RjLvluhQoW5CRXG9tcJD7g&bvm=bv.61725948,d.Yms>

¹⁰ Institut François Mitterrand: De la Nièvre à la première élection présidentielle, letöltés helye: <http://www.mitterrand.org/1958-1965-De-la-Nievre-a-la.html>

¹¹ Gazdag Ferenc: Franciaország története 1945-1995, Zrínyi Kiadó, Budapest, 76.o.

hízelgő módon de Gaulle-t Pétain-nel hasonlítsák össze. Mindketten a haza megmentőiként, általános tiszteletnek örvendtek (Pétain mint a Verdun-i győző, de Gaulle, mint az Ellenállás egyik kimagasló alakja). Mindkettő visszavonulása után, idős korban tért vissza a francia politika válságos időszakában (de Gaulle 68, Pétain 84 éves volt, Pétain a II. világháború küszöbén, 1940. július 10-én kapott teljes körű hatalmat, de Gaulle az algériai válság generálta polgárháború küszöbén). Mindkettőjük felhatalmazása hat hónapra, új alkotmány megírására szólt.

A kérdés nyitott, ma is folyik róla vita. De Gaulle azonban Pétain-nel ellentétben úgy használta az erőszakkal való fenyegetést, hogy közben nem kompromittálódott. Pétain egy fasiszta, vagy majdnem fasiszta államot alapozott meg, addig de Gaulle egy új és működőképes köztársaságot teremtett. A végeredmény azonban nem igazolhatja az eszközöket. Az erőszakkal való fenyegetés az államhatalom megszerzésére idegen volt a francia politikai élettől. Egészen pontosan 1851. december 2. III. Napóleon államcsínye óta nem használtak az államrend megváltoztatására. De Gaulle később maga fogalmazott úgy Claude Mauriac-nak, hogy december 2. eredményeit kellett megvalósítania december 2. eszközei nélkül.¹² De Gaulle hozzátette, hogy elérte amit akart, de III. Napóleon-nal ellentétben nem adott túl az államon. Sokan ezért értékelik „államcsínynek” de Gaulle hatalomra kerülését. Technikailag legitim volt az eljárás (mint ahogy Pétain-é is). A köztársasági elnök felkérte, a Nemzetgyűlés pedig megszavazta. Kétségtelen, hogy megválasztása pillanatában legitimitása technikai legitimitás volt, azonban fokozatosan és egyre erőteljesebben valódi erkölcsi legitimitás lett.

A IV. Köztársaság 1958-ra valóban működésképtelenné vált. Politikai stabilitása az Ellenállás alatt kialakult pártok együttműködésén alapult (tripartizmus). A tripartizmus azonban nem élte túl a kommunisták 1947-es kizárását a hatalomból, a hidegháború erősödésével pedig erős politikai támogatottságuk ellenére is lehetetlen volt őket visszavenni. A válság az intézményrendszer természetében rejtett, az algériai háború csak kumulálta a benne rejlő feszültségeket. De Gaulle – nem úgy mint Pétain – valóban új alkotmányt írt, amely működőképes és mind a bel-, mind a külpolitikában eredményes politikai intézménnyé alakult.

A francia és az algériai állam újjáépítése

Miniszterelnöki megbízatása átvételekor de Gaulle első számú prioritása nem Algéria, hanem – akár csak 1944 augusztusában –, az államhatalom helyreállítása volt. Miniszterei kinevezésének éppen ezért szimbolikus értéke és üzenete volt. Ő maga vitte a védelmi tárcát. Rajta kívül csupán egyetlen egy nehézsúlyú gaullista került politikai szempontból prominens minisztérium élére: Michel Debré az igazságügyi miniszteri megbízatást kapta meg. André Malraux a gaullista regényíró lett a szövegíró (a miniszterelnök információs megbízottja). Fontos volt számára, hogy az új intézmény a folytonosságot és legalitást szimbolizálja. Éppen ezért a IV. köztársaság nagy politikai trendjeit képviselő négy politikust nevezett ki államminiszterré: ott volt Guy Mollet a szocialista SFIO, Pierre Pflimlin a kereszténydemokrata MRP és Louis Jacquinot független, centrista színekben. A negyedik államminiszter kinevezése több szempontból is szimbolikus

¹² Guy Peteers: *Fasciné mais pas séduit...* in: Bulletin d'information du CEP (Cercle d'Education Populaire), 1984. június, letöltés helye: <http://sisyphe.com.pagespro-orange.fr/GUILLEMIN/clair-obscur.html>

értékű volt. Félix Houphouët-Boigny, aki később Elefántcsontpart elnöke lett, egyrészt a radikálisokat képviselte, másrészt ő volt Franciaország első feketebőrű minisztere. Az ő kinevezése erős és egyértelmű üzenet volt a gyarmatoknak: de Gaulle a Pierre Mendès-France megkezdte úton halad tovább, folytatja a dekolonizációt. A pénzügyi tárcát (másik szimbolikus gesztussal) az a Pinay kapta, aki a IV. köztársaság alatt végrehajtotta a bankkonszolidációt, megnyitva ezzel a modernizálás és a dinamikus gazdasági növekedés előtti utat (mellesleg Pinay, közutálatnak örvendett Algériában). A többi minisztere technokrata miniszter volt. De Gaulle már itt megalapozta a későbbi V. köztársaság gyakorlatát: minden stratégiai kulcsfontosságú területet a kezében tartott, amire különleges mandátuma felhatalmazta. A *domain réservé* néven nevezett politikaterületek: a külügyek (itt a karrierdiplomata Couve de Murville kapott ugyan miniszteri megbízatást, beleszólása azonban az ügyek intézésébe nem volt) a hadügy és a gyarmati ügyek azonban egyenesen de Gaulle alá tartoztak. Bizalmasa és magántitkára, Georges Pompidou tanácsadói testületet állított fel, amely a valódi hatalmat birtokolta.

De Gaulle első külföldi útja – június 4-én, a Nemzetgyűlés feloszlata után egy nappal – Algériába vezetett. Nem azért ment, hogy bejelentse a „feketelábúak” várakozása szerint, hogy Algéria francia kézen marad. Azért ment, hogy ellenőrzése alá vonja az őt hatalomra segítő az erőket.

Algériába érkezése óriási érzelmeket váltott ki. Salan felvezető beszédében így fogalmazott: *„Öröm kiáltásunk és reményeink meghallgatásra találtak!”*¹³ Három percbe telt, míg de Gaulle az örömujjongástól szóhoz jutott. A győzelem jelét mutatva, majdnem mint a pápa ahogy megáldja a tömeget, elhangzott azóta legendássá vált mondata: *„Je vous ai compris”* (Megértem Önöket). A későbbi események fényében inkább úgy fordíthatnánk, hogy „kiismertem Önöket”. Európaiak és algériaiak mutatták egymásnak a győzelem jelét, egymást átölelve, sikongatva az örömtől. De Gaulle szokásos rövid, briliáns szónoklatainak egyikét adta elő, amelyekkel többet ért el, mint tankokkal és propagandával: *„Látom, hogy az út, amelyre ráléptek Algériában, a megújulás és a barátság útja”*. A lázadók igazolva érezték magukat, de Gaulle mégsem kompromittálódott. Beszédében de Gaulle egyetlen egy világos gondolatot fejtett ki, de azt annál eltökéltebben: *„Mert franciák vagyunk és jogok illetnek meg minket. Nem egészen 3 hónap múlva, azon a nagyszerű napon, amikor az összes francia, beleértve a 10 millió algériai franciát, dönteniük kell saját sorsuk felett.”* A közeledő alkotmányos népszavazásra tett utalást. *„Saját sorsuk felett dönteni”* világosan az autonómiára tett utalás volt, főként, ha egy korábban elhangzott beszédének fényében vizsgáljuk: *„nemzetet kell adni azoknak, akiknek kételkedtek, hogy van nemzete”*.¹⁴ Az egész beszéd két síkon értelmezhető. Az algériai lakosság érthette úgy, hogy de Gaulle az önrendelkezésről beszél, és kész valódi jogokat garantálni a lenézett algériaiaknak. A „feketelábúak” érthették úgy, hogy őket, francia Algériát kell beintegrálni a nemzetbe. A kétértelműséget végig erősítette: *„akik a reménytelenségben bátor, de kegyetlen és testvérgyilkos harcot vívtak”* vagy *„Én, de Gaulle megbékítem őket”*. Az eufóriában egyetlen lázadó sem vette észre, hogy de Gaulle nem ejtette ki az *„Algérie française”* bűvös szavakat (bár pár nappal később megtette).

¹³ A teljes beszédéről készült korabeli felvétel az alábbi linken érhető el: <http://www.ina.fr/video/I00012428>

¹⁴ Le Monde, 1958. június. 6. 3.o.

Salan továbbra is általános küldött maradt. Három nappal később rádióüzenetben kért segítséget, „ahhoz a feladathoz, amellyel de Gaulle tábornok megbízott. Együtt megvalósítjuk Algérie française-t.”¹⁵ De Gaulle valódi célja azonban a hadsereg semlegesítése volt.¹⁶ Levelében, levelében, amelyben megerősítette Salan tisztségeit egyúttal hangsúlyozta, hogy Salan ezentúl közvetlenül neki felelős. A hadsereg tisztjeivel folytatott magánbeszélgetéseiben barátságosan, ám határozottan kifejtette, hogy teljes engedelmességet vár el. Minden fórumon megerősítette, hogy fogja hagyni, hogy a Közléti Bizottság vagy más szerv az Ellenállás 1944-es bizottságaihoz hasonlóan hatalmat gyakoroljon.

De Gaulle-nak egyelőre még nem volt varázspálcája, hogy egy suhintással rendet tegyen. A Közléti Bizottság folytatta tevékenységét, június folyamán határozatokat hoztak, de Gaulle-nak csak a hozzájárulását kérték. Mégsem ez volt, ami de Gaulle végképp felbőszítette. A hadsereg propaganda osztályának vezetője cenzúrázta a miniszteri rendeleteket. De Gaulle ennek hírére július elején visszatért Algériába. Ez a látogatása már kevésbé volt sikeres. Sem a Bizottságot nem tudta felosztatni, sem a propaganda vezetőt nem tudta eltávolítani. A helyzet tovább romlott, amikor a feketelábúak odáig merészkedtek, hogy Malraux kijelentését, amely egy sajtókonferencián hangzott el a kínzásokról, cenzúrázták.

De Gaulle mögött azonban nem állt ott a hadsereg és a közigazgatás, hogy érvényesíteni tudja akaratát. Algériában épp ezek ellenében kellett a francia állam hatalmát megszilárdítania. Így első lépésként rá nem jellemző engedményt tett. Malraux-t annak a bizottságnak az élére nevezte ki, amelynek feladata az új Kultuszminisztérium kialakítása volt (Malraux de Gaulle távozásáig ezen a poszton maradt). Soustelle-t nevezte ki a helyére. Információs Miniszterként helyben kellett hagynia a kormány döntéseit és csak akkor támadhatta őket, ha lemondott. A cenzúra kérdését ezzel megoldotta.

Következő lépésként de Gaulle lassú és megfontolt műveletekbe kezdett, hogy az önállósult hadsereget irányítása alá vonja. 1958. októberében visszatért Algériába (ez volt a negyedik látogatása). Salannal folytatott beszélgetésében kilátásba helyezte, hogy a lehető legmagasabb tisztségre nevezi őt ki. Párizsba visszatérve, elrendelte a választási előkészületek megkezdését Algériában: „*eljött a pillanat, hogy a hadsereg kivonuljon a politikai természetű intézményekből ... Elrendelem azonnali visszavonulásukat*”.¹⁷ Salan, még mindig de Gaulle hízelgésének melegében sütkérezve támogatásáról biztosította a Tábornokot. Két hónappal később Párizsba repült, hogy átvegye új megbízatását. Két hónappal ez után, 1959. február 10-én híret vette, hogy a hadsereget átszervezték. Az ő korábbi általános küldötti jogkörei megszűntek létezni. Salan tábornok nem az egyetlen áldozata volt. 1958 és 1959 telén több, mint 1.500 tisztet nyugdíjaztatott.

¹⁵ Salan beszédét ld. az alábbi linken: <http://www.ecpad.fr/la-france-est-ici-mai-juin-1958>

¹⁶ Charles de Gaulle: *A reménység emlékiratai I. – Az újjászületés, 1958-1962*, Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, Szeged, 2003, 48.o.

¹⁷ Charles de Gaulle: *A reménység emlékiratai I. – Az újjászületés, 1958-1962*, Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, Szeged, 2003, 49.o.

A francia állam újjáépítése jóval gördülékenyebben haladt. 1958. június 2-án de Gaulle csupán miniszterelnök volt, Léon Blum-höz és Pierre Pflimlin-hez hasonlóan a Hôtel Matignon-ban lakott, bár való igaz hat hónapra különleges hatalmat kapott. A köztársasági elnök René Coty volt, ő lakott az Elysée palotában. A helyzet azonban változóban volt. De Gaulle kora ifjúságától kezdve mert nagyot álmodni, álmai pedig 1958 második felében valóra váltak. 1946. június 16-i Bayeux-i beszédében már pontosan tudta, milyen Franciaországot akar látni. *„Az állam érdekére és érzelmére kell alapulnia, ... képesnek kell lennie a nemzeti és a gyarmati egység újrateremtésére, a haza és a Francia Unió összes erejét maga köré kell gyűjtenie.”*¹⁸ De Gaulle Franciaország nagy és erős Franciaország volt, az erős állam pedig nem jöhetett létre megosztott államban. Algéria előtt de Gaulle prioritása az államhatalom intézményi szerkezetének kialakítása, az új alkotmány megírása volt.

Michel Debré volt az elnöke annak a bizottságnak, amely az első alkotmánytervezetet az államminiszterek elé terjesztette. Debré szövegezte meg az alkotmányt, de tisztában volt de Gaulle elképzeléseivel. A tervezet parlamenti képviseleti kormányzást irányzott elő, de olyan erős végrehajtó hatalommal ruházta fel az elnököt, amelyet a II. Köztársaság óta nem volt. De Gaulle harminc évvel ezelőtt írt már a kormányzásról. Lényegében akkori elveit ültette át 1958-ban a gyakorlatba. A rossz nyelvek szerint nagy hatással volt rá egy 1936-ban lezajlott meghallgatás az akkori miniszterelnöknél, Léon Blum-nél. A II. világháború előestéjén a hadsereg gépesítéséről beszélt Blum-nak, de előadását folyton megszakította a telefoncsörgés, illetve titkárok rohagáltak be, hogy papírokat írassanak alá. De Gaulle telefon nélküli elnököt akart, olyat aki a magasabb rendű, stratégiai kérdéseknek szentelheti magát, elképzelései gyakorlatba ültetését pedig nyugodtan a miniszterelnökre és annak kabinetjére hagyhatja. De Gaulle bámulatba ejtette külföldi látogatóit azzal, hogy nem volt látható telefon az irodájában, és amikor vendéget fogadott, nem lehetett megzavarni.

Az új alkotmány félpreszidenciaális rendszer volt. A végrehajtó hatalom „két fejű” volt, azaz a köztársasági elnök és a miniszterelnök egyaránt gyakorolta. A köztársasági elnök a hosszú távú, stratégiai döntéseket hozta, a miniszterelnök pedig ezek operatív megvalósításáért felelt. Az elnököt nem a parlament, hanem 80.000 fős elektori testület választotta meg, és igen széles körű hatalommal rendelkezett: népszavazást írhatott ki, feloszlathatta a parlamentet, kinevezhette és visszahívhatta a kormányfőt. Az új alkotmányban, ahogy de Gaulle később fogalmazott *„az elnök Franciaország és a köztársaság sorsának garantálója. A kormány, akit az államfő nevez ki, körülötte ül, hogy meghatározza és alkalmazza a politikát és vezesse az adminisztrációt. ... Nincs más hatalom – sem miniszteri, sem polgári, sem katonai vagy jogi – amelyet ne ő bízott volna meg, vagy ne ő támogatta.”*¹⁹ A miniszterelnöknek maradt valódi hatalma, ő *„határozza meg és vezeti a nemzet politikáját”, „felelős a Nemzetgyűlésnek”*²⁰ és le kell mondania, ha az megvonja a

¹⁸ Charles de Gaulle: Háborús emlékiratok, II. kötet, Kossuth Kiadó, Budapest, 1997, 74.o. A beszéd teljes szövegét ld. <http://www.charles-de-gaulle.org/pages/l-homme/accueil/discours/de-gaulle-et-la-quatrieme-republique-1946-1958/discours-de-bayeux-16-juin-1946.php>

¹⁹ Charles de Gaulle: *A reménység emlékiratai I. – Az újjászületés, 1958-1962*, Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, Szeged, 2003, 201.o.

²⁰ ibid. 204.o.

bizalmat tőle, de eltérően a IV. köztársaság gyakorlatától nem kell lemondania, ha nem kapja meg a többséget valamely indítványához.

A parlament maradt kétkamarás: alsóházból (nemzetgyűlés) és a felsőházból áll, amely visszakapta a Szenátus nevet. A Nemzetgyűlést közvetlenül választják, ahogyan a III. Köztársaság alatt, egy tagú választókerületekben két fordulóban. A parlament hatalma azonban korlátozott (*parlement rationalisé*). Nem javasolhatott olyan törvényt, amely korlátozza a költségvetést és nem határozhatta meg a napirendet. Mindkettő a kormány feladata lett.

De Gaulle-nak nem volt szüksége a rendelkezésére álló hat hónapra, hogy formába öntse már a II. világháború előtt letisztult gondolatait. Hónapokkal korábban, nagy pompával, szimbolikus helyen és időpontban mutatta be alkotmány tervezetét. A szimbolika üzenete a köztársasági értékrend képviselője, a köztársaság folytonosságának tiszteletben tartása volt. 1958. szeptember 4-én, az 1870-es köztársaság kikiáltásának évfordulóján olyan, a Place de la République-on, amely a republikánus múltat szimbolizálta mutatta be a francia nagyközönségnek az új tervezetet. Ő, aki 1944-ben visszautasította a Köztársaság hagyományos módon való proklamálását, most minden republikánus jelképet bevetett.

Míg de Gaulle hatalomra kerülése körül a mai napig vannak annak legitimitását firtató viták, az új alkotmánnyal kapcsolatban fel sem merült ilyesmi. Csak a Kommunista Párt ellenezte az új alkotmányt. Az 1958. szeptember 28-ra kiírt alkotmányos népszavazáson elsőprő volt a részvételi arány (85%) és a szavazók 80%-a szavazott igennel. Az algériaiak először és utoljára szavazhattak egyenlő jogi alapokon az algériai európaiakkal és az anyaországban élő franciákkal, ahogy de Gaulle megígérte. Az algériai lakosság 4/5-e szavazott és 97% mondott igent.²¹

Az új intézményrendszer felállításának és legitim működésének következő lépése az alkotmány alapján felálló Nemzetgyűlés volt. A nemzetgyűlési választásokat 1958. november 23-ára és 30-ára írták ki. A választások eredménye alapvetően átrendezte a francia politikai palettát. A IV. köztársaság pártjai felmorzsolódtak, a baloldal széttzilálódott. De Gaulle-nak szilárd többsége lett az 544 tagú Nemzetgyűlésben, pártja más konzervatív csoportokkal koalícióra lépve 323 helyet szerzett meg. Végül 1958. december 21-én az electorok 62.000 szavazattal 17.000 ellenében köztársasági elnökké választották de Gaulle-t.²²

De Gaulle-t 1959. január 9-án iktatták be köztársasági elnöki tisztségébe, ezzel az V. Köztársaság életre kelt. Beiktatása is szimbolikus üzenetet hordozott. Ő és René Coty a leköszönő elnök együtt ebédeltek és ahogy a hagyomány megkívánta a Diadalívhez autóztak, hogy leróják tiszteletüket az Ismeretlen Katona sírjánál. De de Gaulle azonban itt szakított a hagyománnyal: visszatért az elnöki limuzinhoz, és hagyta Coty-t az esőben álldogálni, kifejezve ezzel a Negyedik köztársaság sorsát. Az anyaországban a „megújulás”, ahogy de Gaulle nevezte megkezdődött. Algériában azonban még csak körvonalazódni sem körvonalazódott a megoldás, sőt a válság de Gaulle tekintélyét és az V. Köztársaság erős intézményrendszerét is próbának vetette alá.

²¹ Asssemblée Nationale: La Constitution de la Ve République est adoptée par référendum, a letöltés helye: http://www.assemblee-nationale.fr/histoire/suffrage_universel/constitution-referendum-1958.asp

²² Gazdag Ferenc: Franciaország története 1945-1995, Zrínyi Kiadó, Budapest, 88.o.

Az algériai válság megoldása: útban a függetlenség felé

De Gaulle prioritása az államhatalom megalapozása, az új alkotmány életbe léptetése volt. Amíg azonban de Gaulle saját hatalmát konszolidálta Algériában az algériaiak átvették a kezdeményezést. Az algériai nemzeti mozgalom 1958. szeptember 19-én proklamálta az Algériai Köztársaság Ideiglenes Kormányának (GPRA) megalakulását, amelynek elnöke Ferhat Abbasz volt. A legtöbb arab állam, több afrikai állam és Kína azonnal elismerte az új kormányt. Az FLN pedig Franciaországba vitte a háborút: csak 1958 szeptemberében kb. 400 terroristatámadást hajtott végre a szárazföldön. A merényleteknek 80 halálos áldozata volt, az Eiffel torony tetején bombát találtak. Szeptember végén az FLN lefújta az akciót és de Gaulle ismét Algériába látogatott. Október 3-án meghirdette a harcosok békéjét („*paix des braves*”). Ígéretében a társadalmi integrációt személyes tekintélye garantálta volna. Az ajánlathoz azonban már túl késő volt. Az FLN álláspontja világos volt: csak a teljes függetlenség garantálhatta a békét, még Ferhat Abbasz, a legmérsékeltebb FLN vezető visszautasította de Gaulle ajánlatát.

1958 legvégén azonban de Gaulle-t nem általában a teljes algériai válság lezárása érdekelte, hanem elsősorban a hadsereg önálló hatalmi törekvéseinek megfékezése. Köztársasági elnökként biztos akart lenni abban, hogy bármi történjék, a hadsereg neki fog engedelmessé válni. Az algériai kérdés rendezéséhez a hadsereg megregulázásán át vezetett az út. Az önállósult hadsereg és az algériai helyzet megosztotta Franciaországot, de Gaulle pedig nem egy megosztott Franciaországért harcolt. Tudta, hogy az algériai válság tüske a gall kakas talpában, Franciaország nem folytathat eredményes nagyhatalmi politikát, míg a problémát meg nem oldja.

1959-re már megközelítőleg 600.000 francia katona állomásozott Algériában.²³ Legtöbbjük sorkatonai szolgálatát teljesítette, nem hivatásos katona volt. A válság nem csak a politikára hatott bénítóan, de óriási gazdasági tehertételt is jelentett. Hatalomra jutása után egy évvel de Gaulle még mindig nem jutott előbbre a rendezésben.

Az V. köztársaság és de Gaulle sem kezelte kíméletesebben a gyarmati lakosságot. Maurice Challe tábornok, aki Salan helyett lett az algériai hadsereg főparancsnoka kemény csapást mért az FLN-re. Stratégiájának alapja az FLN társadalmi támogatottságának szétvérese, azaz a polgári lakosság megfélemlítése volt. A falusiakat koncentrációs táborokba (*camps de regroupement*) zárták. 1959 nyarára 1 millió algériait tereltek táborokba. A stratégia azonban ismét a visszajára sült el. 1959 júliusában a vezető konzervatív napilap, a *Le Figaro* cikket közölt a táborokban uralkodó megdöbbentő állapotokról.²⁴ Mikor de Gaulle 1959. augusztusában visszatért Algériába rádöbrent, hogy a katonai győzelem ilyen áron értelmetlenné válhat. A polgári lakosság terrorizálása saját erkölcsi tekintélyét tépázhatja meg.

Az Algéria megtartására tett utolsó kísérlet kudarcba fulladt. De Gaulle új irányba indult el, amelynek vége a teljes függetlenség magadása, az önálló Algír állam kikiáltása lett. Ám addig még hosszú, kitérőkkel teli út vezetett. Miután visszatért Párizsba, 1959. szeptember 16-án nagyobb

²³ Jean-Michel Meurice és Benjamin Stora: *Algérie, notre histoire*, a letöltés helye: <http://www.arte.tv/fr/algerie-notre-histoire/6342454,CmC=6400680.html>

²⁴ Sylvie Thénault: *Interner en République : le cas de la France en guerre d'Algérie*, in: *Amnis*, 2003, No. 3., letöltés helye: <http://amnis.revues.org/513>

rádió és televízió beszédet tartott Algériáról. „A talpraállás folyamatban van – kezdte – de Algéria véred nehéz problémáját még meg kell oldanunk”.²⁵ A megoldás pedig önrendelkezés (*autodétermination* és nem *autogestation*!) megadása az algériaiaknak, és az ígéret szerint Franciaország a jövőben, ha béke lesz, választásokat rendez. Nehéz pontosan megmondani, hogy mire gondolt de Gaulle. Beszéde azonban vízválasztó volt, mivel egyfajta önrendelkezésről beszélt.

A rendezési terv azonban nem bizonyult járhatónak. Választásokról beszélt, és nem az FLN-nel való tárgyalásokról. Egyrészt ezzel kizárta volna az FLN-t a hatalomból, másrészt egyoldalúan kívánta rendezni a kolónia helyzetét. Az algériaiakat tehát nem nyerte meg. Ugyanakkor beszédével elijesztette az *Algérie française* támogatóit. Az önrendelkezés bármely formája épp az a dolog volt, ami ellen harcoltak. Mivel a választásokat de Gaulle csupán a rend helyreállítása utáni ködös távolságban kívánta megtartani, épp elég idejük maradt megakadályozni. A „feketelábúakat” de Gaulle végleg magára haragította, mikor novemberben az FLN-nel való tárgyalásokról beszélt.

Az *Algérie française* támogatói radikalizálódtak. A tisztek egy része, pl. Maurice Challe és Massu tábornok keserűen de Gaulle „árulásáról” beszéltek, de nem kezdeményeztek lázadást. A tisztek között több ezredes lépett a tettek mezejére. Elképzelésük az volt, hogy megismételhetnék az 1958 májusi eseményeket, amikor – ahogy ők gondolták – hatalomra juttatták de Gaulle-t. Ezúttal azonban megfosztanak tőle. 1960. január 18-án Massu nyilatkozata jól tükrözi a hadsereg és de Gaulle viszonyában beállt változást. Massu felvetette, hogy vajon nem tévedett-e a hadsereg, amikor de Gaulle-t választotta. De Gaulle válasza gyors volt és határozott: Massu tábornokot az észak-franciaországi Metz-be helyezte át, távol Algériától és Párizstól.

Massu áthelyezésére felkelés robbant ki Algírban, ezt nevezi az utókor a barikádok hetének. 1960. január 24-től kezdődően az 1958. november 1-én új név alatt intézményesült szélsőjobb (*Front National Français*, FNF) támogatói Algír szerte épületeket, főleg a hadsereg és az egyetemek épületeit foglalták el. Mikor a rendőrség közbeavatkozott, fegyveres harcok robbantak ki. A Maurice Challe vezénylete alatt álló csapatoknak rejtélyes módon egy napig tartott, míg megérkeztek, hogy leverjék a felkelést. A nap végére 14 rendőr és 6 civil halt meg.²⁶ A felkelők győzelmi mámorban úsztak, ám nyíltan szembekerültek de Gaulle-lel. De Gaulle számára nem volt kétség: a hadseregnek engedelmeskednie kell. Öt nappal később de Gaulle uniformisban jelent meg a TV-ben és szokásos briliáns beszédei egyikével visszajára fordította a dolgokat.²⁷ Alistair Horne²⁸, aki egy bisztróban hallgatta végig a beszédet, azt mondta, hogy a

²⁵ *Discours sur l'autodétermination de l'Algérie*, 16 septembre 1959, a beszéd teljes szövegét ld. az alábbi linken: <http://www.charles-de-gaulle.org/pages/l-homme/accueil/discours/le-president-de-la-cinquieme-republique-1958-1969/discours-sur-l-autodetermination-de-l-algerie-16-septembre-1959.php>

²⁶ Korabeli híradó letölthető az alábbi linken: <http://education.francetv.fr/videos/>

²⁷ *Appel aux Algérois à la suite de la "semaine des barricades"*, 25 janvier 1960. A beszéd az alábbi linket teljes terjedelemben elérhető: <http://www.charles-de-gaulle.org/pages/l-homme/accueil/discours/le-president-de-la-cinquieme-republique-1958-1969/appel-aux-algerois-a-la-suite-de-la-semaine-des-barricades-25-janvier-1960.php>

²⁸ Az egyik legismertebb, személyes anekdotákkal tarkított visszaemlékezés és történeti munka egyben Alistair Horne: *A Savage War of Peace: Algeria, 1954-1962*, New York Review Books, 2006.

legtöbb nézőnek könnyes volt a szeme. Nem emlékszik, hogy bármilyen harc, vagy Churchill bármelyik háborús beszéde nagyobb hatást váltott volna ki. De Gaulle nem beszélt mellé. megerősítette, hogy az egyetlen lehetséges megoldás az önrendelkezés. Elítélte a lázadást, és felszólította a hadsereget, hogy engedelmeskedjen. Beszéde végén arra kérte az egész országot, hogy értse meg: a kormány nem engedhet a „bűnösöknek”. A zendülők egy része elpárolgott. Két nappal később bekerítették őket és vezetőiket bebörtönözték.

De Gaulle megértette, hogy az *Algérie français*-nek vége, és ennek hangot is adott. Ajánlata az önrendelkezésről süket fülekre talált, ahogy az algériai nemzeti mozgalom átalakult. 1960-ban a francia kormány folyamatosan megpróbálta megnyitni a tárgyalásokat, de a két oldal abban sem tudott megállapodni, hogy milyen feltételek mentén, hol és kik tárgyaljanak. A tárgyalások legnagyobb akadálya abban állt, hogy a francia kormány nem ismerte el az algériai ideiglenes kormányt tárgyaló félnek. Az algériaiak pedig csak az GPRA-n keresztül voltak hajlandók asztalhoz ülni.

A Dzsamila Bupasa-ügy és a kínzások

A helyzetet nem könnyítette meg, hogy Algéria ebben az időszakban ismét a nemzetközi figyelem középpontjába került. Az Egyesült Államok és Nagy-Britannia folyamatosan nyomást gyakorolt a franciákra, hogy engedje el Algériát. A nemzetközi és a hazai közvélemény figyelmét ismét az Algériában a francia hatóságok által gyakorolt embertelen bánásmód, a kínzások keltették fel. Franciaországban a társadalomban az ügy nagyobb port kavart, mint a vietnami háború az Egyesült Államokban.

A közvélemény, az emberek nagy része úgy gondolta, hogy az Audin és Alleg eset egyszeri és egyedi esetek. Legalábbis nagyon sokan azt gondolták, hogy az új köztársasággal, miután de Gaulle hatalomra került a kínzások abbamaradtak. André Malraux 1958-ban legalábbis erről biztosította a sajtót.²⁹ Hamarosan világossá vált, hogy a kínzások folytatódtak és az új gaullista állam ugyanúgy elfedezi azokat, mint a IV. köztársaság bármely kormánya tette.

De Gaulle és a kormány az algériai eseményekről kiszivárgó sajtóhírekre sem reagált jobban, mint elődei. 1959. június 19-én a kormány elrendelte, hogy kobozzák el „Az üszkösödés” (*La Gangrène*, 1959) példányait. A könyv az algériai kínzások történetét tárta fel.

Egy évvel később az Algériában folyó kínzások napi témája lett a francia közéletnek. 1960. június 2-án Simone de Beauvoir cikket írt a *Le Monde*-ban, egy fiatal algériai nő, Dzsamila Bupasa szörnyű megpróbáltatásairól.³⁰ Februárban azzal a váddal tartóztatták le, hogy bombatámadást kísérelt meg egy kávéház ellen és 33 napra börtönbe zárták. Vízrel, elektromos árammal kínozták és megerőszakolták. Védelmét a kor egyik „sztárügyvédje”, a dinamikus ügyvédnővel, Gisèle

²⁹ Gérard Chalaye: Mauriac and Malraux, écrivains et gaullistes: éthique et providence, esthétique et dessin, in: André Malraux et le rayonnement culturel de la France (szerk. Charles-Louis Foulon), Éditions Complexe, Paris, 2004, 294.o.

³⁰ Surkis, Judith: *Ethics and Violence: Simone De Beauvoir, Djamilia Boupacha, and the Algerian War*, in: French Politics, Culture and Society, Vol. 28, No. 2, 2010

Hamili látta el. Őszinteségével fogta meg Halimit: kapcsolatuk elején bevallotta, hogy valóban FLN ügynök volt, életét áldozná az algír szabadságért.

Beauvoir cikke a *Le Monde*-ban nagy felzúdulást váltott ki. Franciaország még mindig emlékezett a náci megszállásra és még mindig büszke volt arra, hogy Franciaország az emberi jogok hazája. Az a gondolat, hogy francia zászló alatt hasonló dolgok történnek, a közvélemény nagy részének elviselhetetlen volt. A kormány reakciója, hogy betiltsák a *Le Monde* Algériával foglalkozó számát, csak növelte a szégyenérzetet. Beauvoir és Halimi rengeteg támogató-levelet kaptak. Az értelmiség megmozdult. Françoise Sagan forrongó beszámolókat írt a *L'Express* hasábjain a Bupasa tárgyalásról.

1960 júliusában, ahogy a Boupasha botrány terebélyesedett, 121 közszereplő háború ellenes nyilatkozatot írt alá (köztük volt Sartre, Beauvoir, Vercors és a színésznő, Simone Signoret). A nyilatkozat túllépte a véleménynyilvánítás határát. A háború elleni fellépés – mondták – mindenki morális kötelessége, és felszólították a francia katonákat, hogy dezertáljanak.³¹ Az ilyen tartalmú felszólításnak már akkor is büntetőjogi következményei voltak, így nem volt újság, amely leköszölte volna. A nyilatkozat azonban mégis széles nyilvánosságot kapott, méghozzá egy másik, az algériai helyzettel kapcsolatos bírósági tárgyalás miatt.

Sartre barátja, a filozófus Francis Jeanson és 24 társa (a Jeanson hálózat néven váltak ismertté) bíróság elé álltak. Azzal vádolták őket, hogy pénzt gyűjtöttek a merényleteket folytató FLN-nek. A vád megalapozott volt. 1960. szeptember 7-én a *Le Monde* cikket közölt a tárgyalásról, melyben beszámolt a nyilatkozatról is.³² Másnap a rendőrség megjelent a nyilatkozatot aláírók lakásán, hogy megállapítsa, valóban aláírták-e a nyilatkozatot. A rendőrségi nyomozás törvényes lehetőséget adott a *Le Monde*-nak, hogy tájékoztasson. Egy héttel később a rendőrség elkobozta a *L'Express* számait, amelyben a teljes eset megjelent, mondván, hogy nem engedheti meg a sajtónak, hogy védelmébe vegye azokat, akik a katonákat hazafias kötelességük megszegésére szólították fel. Jean-Jacques Servan-Schreiber megírta a *L'Express* hasábjain, hogy mi történt. A nyilatkozat létezéséről a sajtó tudósított, magát a teljes nyilatkozatot és az aláírók teljes listáját csupán október 7-én tették közzé. Ekkor azonban már szimpátiatüntetések tartottak mindenütt a Jeanson hálózat mellett. Nem az FLN pénzbeli támogatását helyeselve, hanem a rendőri túlkapások, és a kormány fellépése ellen.

De Gaulle nem ilyen arculatot szánt az új Köztársaságnak. Egyre égetőbbé vált az egyre súlyosabb politikai teherré növvő algériai válság rendezése. 1960. november 4-én a TV-ben is közvetített sajtótájékoztatóján de Gaulle már az „algériai Algériáról” és az algériai köztársaságról beszélt. Világos jele volt, hogy a kormány kész az algériai ideiglenes kormányt tárgyalópartnerének elismerni, és kész a tárgyalásokat megkezdeni.

³¹ ibid.

³² Marie-Pierre Ulloa: *Francis Jeanson et Esprit*, letöltés helye:
<http://www.esprit.presse.fr/news/frontpage/news.php?code=205>

de Gaulle megkezdte a tárgyalásokat

Egy hónappal később de Gaulle Algériába utazott. A „feketelábúak” fujjogása közepette kezét rázta az ott tébláboló algériai tömeggel, akik spontán tüntetést rendeztek az FLN mellett. A hadsereg megtorlása drasztikus volt: 120 FLN támogatót gyilkoltak meg. Franciaország nem tehetett tovább úgy, mintha Algéria elfogadná a francia szuverenitást. A hadsereg de Gaulle-lal sem volt kíméletes. A tárgyalások előkészítése közben számtalan sikertelen merényletet követtek el ellene.

1961. január 8-án a franciák és az algériaiak népszavazáson nyilatkoztak arról, hogy kívánnak-e önrendelkezést adni Algériának és szabad kezét adjanak de Gaulle-nak a tárgyalások lefolytatásában. Franciaországban a szavazók 75%-a szavazott igennel, Algériában megközelítőleg ugyanennyi „feketelábú” ellene.

A népszavazás eredményeként de Gaulle szabad kezét kapta a tárgyalásokhoz, de erős ellenállásra számíthatott a telepések részéről. Valóban, Algériában elszabadultak az események. 1961. április 21-ről 22-re virradó éjjel a barikádok hetének néhány veteránja, beleértve számos olyan tisztet, akit már áthelyeztek Franciaországba, elfoglalta Algír városát. A lázadás élére Challe és Salan tábornokok álltak. Április 23-án, vasárnap már mindenki egy Franciaország ellenes támadásról beszélt. Ezen az éjszakán de Gaulle ismét uniformisban beszélt az állami televízióban.³³ Lekicsinyelte a lázadást és „nyugdíjas tiszteknek” nevezte a résztvevőit. Világossá tette azonban tettük komolyságát, melynek eredménye *„megalázott nemzet, erőnk megrendült, aláásták nemzetközi presztízsünket, szerepünk és helyzetünk Afrikában kompromittálódott. És ki által? Akik kötelessége, hogy szolgáljanak és engedelmeskedjenek.”*³⁴ De Gaulle világos volt: a zendülést megbünteti és megtiltja minden franciának, főként minden katonának, hogy a zendülőktől parancsot fogadjon el. Majd a szokásos hatásos fordulattal zárta: *„Franciák! Nézzétek mit kockáztat Franciaország, azzal ellentétben, hogy mivé kellene válnia! Franciák! Segítetek nekem!”*³⁵

Algériában a katonák a tranzistoros rádiók (ekkoriban terjedtek el) köré gyűlve hallgatták de Gaulle beszédét. Ez volt az első alkalom, hogy az államfő a tiszteket megkerülve közvetlenül szólt a katonákhoz. A módszer bevált: a katonák megtagadták a parancsot. Másnap délután a tábornokok már tudták, hogy vesztek. Azon az éjszakán még egyszer összehívták a katonákat és megpróbálták őket engedelmességre kényszeríteni. De Gaulle ismét a kommunikációs képességeivel győzött. Salan és Challe dezertált, a lázadás összeomlott. Több, mint 200 katonát tartóztattak le és még többet áthelyeztek. De Gaulle-nak nem volt többé kettős hadserege. Az egyetlen kérdés most már a tárgyalások megkezdésének mikéntje volt.

A függetlenségi tárgyalások végül 1961. május 20-án a genfi tó melletti Evian fürdővárosában kezdődtek meg. A tárgyalások megkezdésekor Franciaországnak három fő célja volt. Az egyik a szaharai tulajdonainak a megtartása, mivel komoly olajkészleteket fedeztek fel. A másik az

³³ Discours du 23 avril 1961. A beszég teljes szövege, illetve a TV adás az alábbi linken tölthető le: <http://fresques.ina.fr/de-gaulle/fiche-media/Gaulle00071/discours-du-23-avril-1961.html>

³⁴ ibid.

³⁵ ibid

Algériában élő európai kolónia, a harmadik pedig a harkis-ok – azok az algériaiak akiket Franciaország védelmére toboroztak – védelme.

Mivel Franciaország nem ismerte el hivatalosan az algériai ideiglenes kormányt, semmilyen egyezmény aláírása nem kötelezte volna a jövőbeli kormányt. Az algériaiak tisztában voltak a szaharai olajmezők értékével, ragaszkodtak a szaharai részek algériai tulajdonához. A tárgyalások 1961 nyarán megfeneklettek.

Mindeközben az erőszakhullám mind az FLN, mind a „feketelábúak” részéről újraéledt, de a tárgyalások életben tartása miatt a francia hadsereg nem volt többé bevethető. Az FLN kész volt a végső győzelemig harcolni. A „feketelábúak” között új szélsőséges szervezet kelt életre, a Titkos Hadsereg Szervezete (*Organisation armée secrète*, OAS), amelynek tevékenysége a zsarolástól a bankrablásig széles spektrumon mozgott. A szervezetet Salan tábornok irányította. Májusban és júniusban az OAS terrorakciókba kezdett. Számos francia tisztviselőt és közéleti személyiséget gyilkoltak meg, akik támogatták a kormány tárgyalásai törekvéseit. A szélsőségesek egyre elkeseredettebben harcoltak. A „feketelábúak” úgy érezték, hogy csupán az OAS áll ki mellettük, az algériaiak, hogy csak az FLN. Algériában az OAS százak haláláért felelős.

Az OAS Franciaországban is merényleteket hajtott végre. Középületeket robbantott, és de Gaulle ellen kísérelt meg merényletet. Leglátványosabb akciójuk de Gaulle Citroën DS-ének felrobbantására tett kísérlet volt 1961. szeptember 8-án, mikor az 110 km/h-val robogott (összesen 30 kg robbanóanyagot tettek a csomagtartóba). A csodával határos módon de Gaulle sértetlenül megúszta, állítólag csak annyit mondott: „*idiotá hülyék!*”. Meggyőződött arról, hogy a felesége és a sofőr jól vannak, majd kiadta a parancsot: „*en route!*” Frederick Forsyth később A Sakál napja c. filmben vitte színre a jelenetet.³⁶

Az FLN sem tétlenkedett: 1961 folyamán 16 rendőrt ölt meg Franciaországban. A rendőrség a nyomozás közben számtalan algériait meghurcolt. A Franciaországban élő algériaiak elkezdtek az FLN mellett tüntetni. 1961. október 17-én 30.000 ember, főként algériaiak tüntettek Párizsban. A rendőrség erőszakosan reagált, dulakodtak, embereket dobta a Szajnába. Az összecsapásoknak a rendőrségi jelentések szerint három áldozata volt.³⁷ 1999-ben a francia rendőrség újra vizsgálta az ügyet. A vizsgálat 45 halottat talált, legtöbbjüket összekötözve fojtották a Szajnába. A korabeli rendőr prefektus, a II. világháborúban a Pétain rendszer elkötelezett kiszolgálója, Maurice Papon csak annyit mondott: „*a rendőrök azt tették, amit tenniük kellett.*”³⁸

A terror folytatódott. Az OAS 1962 januárjában egyetlen éjszakán 18 bombát robbantott. Az OAS tevékenységének talán a leglátványosabb és egyben a legértelmetlenebb része volt. A Sartre-nak szánt bomba egy lakással feljebb robbant és másik, Malraux-nak szánt robbanó szerkezet

³⁶ Henry C. Pinkham: *What De Gaulle Really Said*, in: The New York Review of Books, letöltés helye: <http://www.nybooks.com/articles/archives/1990/dec/20/what-de-gaulle-really-said/?pagination=false>

³⁷ Soren Seelow: *Ce massacre a été occulté de la mémoire collective*, in: Le Monde, 17 octobre 1961, a letöltés helye: http://www.lemonde.fr/societe/article/2011/10/17/17-octobre-1961-ce-massacre-a-ete-occulte-de-la-memoire-collective_1586418_3224.html

³⁸ Papon szerepéről az INA összefoglalója: Rôle Papon 17 octobre 1961, ld. az alábbi linken: <http://www.ina.fr/video/CAC97133290>

megvakított egy négy éves kislányt. A francia közvéleménynél ez volt az utolsó csepp a pohárban. 1962. február 8-án az OAS elleni tüntetés óriási tömeget vonzott. A rendőrök itt sem kesztyűs kézzel léptek fel. Brutálisan beszorították a tüntető tömeget a Charonne metróállomásra. A tömeg kilenc embert nyomott halálra. Öt nappal később óriási tömeg kísérte őket végső nyughelyükre.³⁹

1962-ben Franciaországban az állandósult erőszak többeket a polgárháborúra emlékeztetett. Nem csodálhatjuk, hogy de Gaulle-nak egy vágya volt: minél hamarabb megszabadulni Algériától. Az OAS csak februárban több, mint 500 embert ölt meg, legyen az algériai vagy francia. Franciaországon belül a háború politikai költségei egyre emelkedtek.

Más események is nyomást gyakoroltak a kormányra. Dzsamila Bupasa még mindig börtönben volt, de Halimi vérforraló cikket írt az esetről. Picasso címlapképet készített, ami rövid időn belül megjelent Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban, emlékeztetve a nemzetközi közvéleményt a francia hatóságok erőszakos fellépésére. Az Audin Bizottság publikálta az 1955-ös Wuillaume-jelentést, amely hivatalosan elfogadja a vízzel és elektromos eszközökkel történő kínzást. A felháborodás elsöprő volt.

Mindez növelte a de Gaulle-ra nehezedő nyomást. A Franciaország és az FLN közötti titkos, a hivatalos tárgyalást előkészítő, tapogatózó tárgyalások Genf mellett újrakezdődtek. Lényegi kérdésekben nagyon hamar megegyeztek. A küldöttek visszatértek Evianba, hogy immár hivatalosan is tárgyaljanak és március 18-án aláírják a megállapodás végső formáját. A szerződés szinte semmilyen garanciát nem tartalmazott a *harkis*-ok számára és igen keveset az európaiaknak. A függetlenség kikiáltása után három évig megtarthatták állampolgárságukat, ám azután választaniuk kellett. Dzsamila Boupacha amnesztiával szabadult, ami megvédte kínzóit. Az 1962. április 8-án megtartott népszavazáson a résztvevők 91%-a szavazott igennel, Algériában 99%. Franciaország megkönnyebbült. 1962. július 1-én proklamálják Algéria függetlenségét. Két nappal később Franciaország elsőként a nemzetközi közösség tagjai közül elismerte az új államot.

Evian után – utójáték

Az eviani garanciáknak nem sok értelmük volt, mikor az OAS terrorakciói teljesen szétverték az addigi társadalmat. A mindennapos erőszak az FLN megtorlását váltotta ki Ennek köszönhetően 1962. májusára az atrocitások a mindennapok részeivé váltak. Az OAS-t a vakgyűlölet vezérelte, politikája a „*felperzselt föld*” taktikája lett. Céljuk az volt, hogy úgy hagyják ott Algériát, ahogy a franciák 1830-ban találták. Egyetemeket, iskolákat, kórházakat robbantottak. Felrobbantották az algériai városházát és a British Petrol olajtárolóit Oranban. A (francia) hatóságok végül széteszlatták az OAS-t és letartóztatták annak vezetői, beleértve Salan tábornokot. Az OAS új vezére az a Georges Bidault lett, aki Jean Moulin utóda volt az Ellenállás Nemzeti Tanácsának élén, és aki a kereszténydemokraták (MRP) soraiból a IV. köztársaság miniszterelnöke lett. De Gaulle, aki ki

³⁹ A résztvevők visszaemlékezéseit az alábbi linken lehet meghallgatni:
<http://tempsreel.nouvelobs.com/video/20120208.OBS0851/videos-il-y-a-50-ans-metro-charonne-la-police-de-papon-tuait-9-manifestants.html>

nem állhatta Bidault-t, kifejezetten örült, hogy ilyen helyzetben látta. „Végre valami jó hír!” – mondta.⁴⁰

Az OAS utolsó lehelete egy de Gaulle elleni újabb merénylet volt. Ezúttal egy tucat géppisztolyos férfi négy autóból 180 golyót lőtt ki az elnök autójára, de a sofőr filmekbe illő autósüldőzés során lerázta őket annak ellenére, hogy két gumit is kilőttek és a sebváltó teljesen összeroncsolódott. De Gaulle törött szemüvegben kiszállt. A keze megsérült, de menetrend szerint folytatta útját a seregszemlére. Mme de Gaulle szintén kiszállt a füstölgő kocsiból és megkérte a sofőrt, hogy ne felejtse a csirkét a csomagtartóban, mert szükség lesz rá a holnapi ebédhez.⁴¹

Az Algériában élő európaiak számára a rend helyreállításának már nem volt túl sok értelme. Megközelítőleg 10.000 halt meg az FLN terrorakcióit követően. A függetlenség kikiáltása után pánik tört ki és erőteljes kiáramlásba kezdtek. 1962 végére legtöbb „feketelábú” elhagyta az országot, becslések szerint 750.000 tért vissza Franciaországba, amelyet nem nagyon ismertek, elszegényedve, keserűen és kiábrándultan. A francia hadsereg 17.500 sebesültet tart nyilván, a hivatalos becslések szerint 141.000 algériait öltek meg. Az algériaiak között kiobbant harcok feltehetőleg még több áldozattal jártak, legalább 30.000 harkis halt meg, legtöbbjüket megkínózták és megalázták.⁴² A Franciaországot támogató algériaiak duplán szenvedtek. Akik maradtak, azokat kiközösítették, akik Franciaországba menekültek, azok a rasszizmus áldozataivá váltak.

Az algériai háború, a két vietnami háborúval együtt a háború utáni dekolonizációs hullám egyik legnagyobb tragédiája. A vietnami háborúhoz hasonlóan, az algériai háború sem ért el semmit. Franciaországnak nem kellett volna háborút vívni a függetlenségi tárgyalásokban biztosított eredményekért. Az eviani szerződést a konfliktus bármely szakaszában elfogadták volna az algériai nacionalisták.

Algéria azonban nem ezért fontos pontja a francia történelemnek. Egyetlen gyarmati háborút sem vívtak ilyen közel Franciaországhoz, egyetlen területet sem éreztek Franciaország ennyire integráns részének. Nagyon erős érzelmi szálak fűzték a franciákat Algériához. Írország és Nagy-Britannia viszonya közelebb sokkal jobban megvilágítja a két terület viszonyát, mint más gyarmati harcok. Ilyen mértékű összefonódás elképzelhetetlen lett volna Vietnam vagy India esetében. Ez a közelség azt is jelentette, hogy az algériai lobbij jóval nagyobb befolyásra tett szert, mint más gyarmati lobbik.

⁴⁰ Aaron Bekemayer: *Resisting for Empire – Georges Bidault's New Vision of the Resistance for Algérie française, 1962-1965*, a letöltés helye:

http://dumas.ccsd.cnrs.fr/docs/00/83/91/40/PDF/BEKEMEYER_Memoire_M2_version2.pdf

⁴¹ A Citroen saját autómárkájának reklámozásához gyakran igazolta ezzel a merénylettel az autó biztonságosságát. A merényletekről bővebben ld. Alistair Horne: *A Savage War of Peace: Algeria, 1954-1962*, New York Review Books, 2006.

⁴² Sylvie Thénault: *Interner en République : le cas de la France en guerre d'Algérie*, in: *Amnis*, 2003, No. 3., letöltés helye: <http://amnis.revues.org/513>

A háború valószínűleg elkerülhetetlen volt, mert Franciaország csak a kötődést képviselő elemek teljes megsemmisítésével tudta Algériát elengedni. 1954-ben a franciák nem fogadták el az algériai függetlenséget. Jól megvilágítják a kötődés ambivalenciáját az alábbi idézetek.

Albert Camus a barikádok hete előtti héten halt meg autóbalesetben. Özvegye az egyik OAS vezér védelmében így fogalmazta meg saját érzéseit, amelyet oly sokan átéreztek: *„Kettészakadtam. Félig francia, félig algériai vagyok, de valójában mindkét országtól megfosztottak. Egyiket sem ismerem el, mert soha nem úgy gondolok rájuk, mint különálló országokra.”*⁴³

1962. július 4-én az utolsó biztos, miközben nézte ahogy a francia zászlót leeresztik, úgy fogalmazott, hogy a háború az önmagunkon aratott győzelmet hozta el az elszakadással.⁴⁴

De Gaulle hasonlóan fogalmazott, mikor az Egyesült Államokat sürgette, hogy vonuljon ki Vietnamból: *„Franciaország rádöbbent”* – mondta 1966-ban – *„hogyan az algériai háború nem hoz boldogságot, sem függetlenséget. Ezekben az időkben csak egyre több veszteséget, gyűlöletet és rombolást hozott”*.⁴⁵ Franciaország azonban engedett, anélkül, hogy presztízséből, hatalmából és prosperitásából veszített volna.

⁴³ Alistair Horne: *A Savage War of Peace: Algeria, 1954-1962*, New York Review Books, 2006. 542.o.

⁴⁴ *ibid* 534.o.

⁴⁵ de Gaulle: *Discours de Phnom-Penh*, 1er septembre 1966, a beszéd teljes egészében letölthető az alábbi linken: <http://www.charles-de-gaulle.org/pages/l-homme/accueil/discours/le-president-de-la-cinquieme-republique-1958-1969/discours-de-phnom-penh-1er-septembre-1966.php>